

RhetoricaScandinavica

Online, vol 25 / 2021

Tema:
Kategoria: anklagens retorik

Tidskrift för skandinavisk retorikforskning
Nr. 82 - 2021

Abstract

RhetoricaScandinavica, ISBN 1397-0534

No 82, 2021, pp 17–33, Publisher: Retorikförlaget AB

<https://www.doi.org/10.52610/BLIB3488>

Author Esben Bjerggaard Nielsen, Aarhus University.

Title “Generational Accusations – Conflict, Emotions, and Youth Activism” [Generationsanklager – konflikt, følelser og ungdomsaktivisme].

Abstract Compared to rhetorical defenses the rhetoric of accusations has not garnered much attention from rhetorical critics over time. Two common threads in existing approaches to accusatory rhetoric are a link to an underlying affirmative motive and a view of accusations as a rhetorical genre. However, these threads have not been fully developed so far. This article takes its point of departure in Carolyn Millers rhetorical theory of genre and Celeste Michelle Condit’s work with angry public rhetorics in order to reveal the social motive of the accusatory genre. The argument here is that the main motive can be found in a desire for corrective action, but is further supported by a definitory and moral motive. This is then used as a basis for treating generational accusations as a specific form of accusation as well as analyzing it in relation to Greta Thunberg’s rhetorical accusations of older generations in the climate change debate.

Keywords Kategoría, rhetorical genre, public emotions, generational conflict, Greta Thunberg.

Esben Bjerggaard Nielsen er lektor, ph.d., ved Afdeling for Litteraturhistorie og Retorik ved Aarhus Universitet.

Email: aestebn@cc.au.dk

Esben Bjerggaard Nielsen:

Generationsanklager – konflikt, følelser og ungdomsaktivisme

Den moderne retoriske kritiks sparsomme behandling af anklager har to fællestræk, som danner udgangspunkt for denne artikel. Det første er en fundering af anklagen i et bekræftende motiv. Det andet er en implicit placering af anklagen som en retorisk genre. Ingen af disse er dog blevet udfoldet i særlig høj grad. Denne artikel tager udgangspunkt i Carolyn Millers retoriske genreteori og Celeste Michelle Condit's arbejde med vred offentlig retorik for at afdække anklagens sociale motiv ud fra en emotionel ramme. Der argumenteres her for, at hovedmotivet skal findes i ønsket om korrigerende handling, som understøttes yderligere af henholdsvis et definitorisk og et moralsk motiv. Dette udgangspunkt bruges til at afdække generationsanklagen som en specifik form for anklage samt analysere denne form i Greta Thunbergs retoriske anklage mod ældre generationer i klimadebatten.

På folketingets åbningsdag i oktober 2020 blev der holdt begravelse på Christiansborgs slotsplads. Den afdøde var dog ikke en person. Det var derimod de unges fremtid. Demonstrationen – med kiste og sort beklædning – var afholdt af ungdomsbevægelsen Fridays for Future, hvis aktivisme er rettet mod at få de voksne (og i særdeleshed politikerne) til at handle på klimakrisen. Til avisen *Information* udtalte én af klimaaktivisterne, ”vi [er] blevet kaldt for hysteriske og curlingbørn. Men nu er vi ligeglade – vi vil bare ud og vise, at vi fandme er vrede. Vi føler os svigtet, og vi er skuffet over den statsminister, der kalder sig selv for børnenes statsminister, hvilket hun på ingen måde er” (Krogh, 2020). En anden aktivist peger ligeledes fingeren imod statsministeren, som ”direkte smadrer vores fremtid” (Krogh, 2020). Der er i de seneste år skrevet meget om unge menneskers forhold til klimakrisen i medierne – om hvordan de er klimaangste, bange og

deprimerede. Ser man imidlertid på de unges egen retorik, såsom udtalelserne ved ovennævnte klimademonstration, er det dog snarere vrede end frygt, der synes at motivere de unges retoriske fremstillinger i den offentlige debat. Demonstrationen foran Folketinget var ment som en anklage mod Mette Frederiksen, regeringen og de ældre generationer, som ifølge aktivisternes argumentation langt fra har gjort nok for at løse klimakrisen.

Formålet med denne artikel er netop at se nærmere på sådanne anklager, hvor den anklagede ikke blot er navngivne personer, men repræsentanter for en hel generation. Der tegner sig her et billede af alder som en vigtig politisk skillelinje – og generationskonflikt som ét af den samtidige klimadebats omdrejningspunkter. For at kunne tilgå generationsanklagen bearbejdes dele af den eksisterende teori om anklager først ud fra en retorisk genrevinkel. Jeg vil her argumentere for, at anklagegenrens sociale motiv skal findes i ønsket om korrigerende handlinger fra den anklagede, samt at dette hovedmotiv understøttes af henholdsvis et definerende og et moralsk motiv. Dette leder mig til en behandling af en bred generationsanklage, som til sidst illustreres i form af en retorisk analyse af Greta Thunbergs generationsanklage på tværs af flere taler. Analysens fokus er på, hvordan Thunberg definerer bruddet på fældes normer, inddrager en topos om ondskab, samt bruger sin anklage til at øge samhørigheden hos unge klimaaktivister.

Anklager, følelser og moral

Ser man på den moderne retoriks tilgang til anklager og angreb, skal en del af udgangspunktet findes i en burkeansk forståelse af retorik i kraft af Walter Fishers artikel *A Motive View of Communication* fra 1970 (se Ryan 1982, DiSanza & Legge 2016 og Benoit 2017). Fishers artikel handler ikke specifikt om anklager, men er et større blik på retorik ud fra en række grundlæggende motiver. Han fremsætter her fire sådanne basismotiver: bekræftelse, skabelsen af en retorisk fremstilling; genbekræftelse, genaktualiseringen af en eksisterende fremstilling; renselse, forsvaret af en given fremstilling; og undergravning, hvor en retorisk fremstilling undermineres. Det skal her nævnes, at Fishers grundlæggende antagelse bag disse motiver forstår retorikken som noget, der skaber et billede eller en fremstilling af en given sag. En sådan retorisk fremstilling skaber, hvad Kenneth Burke ville kalde ”symbolsk tilskyndelse”, ved at fremhæve etiske og værdimæssige dimensioner (1970, s. 131). Retorik handler her ikke om, hvordan verden er, men hvordan den *burde* være.

Med udgangspunkt i Fisher, definerer Halford Ross Ryan anklage og forsvar som et sammenhængende talesæt. Ligesom Fisher binder Ryan dette til en etisk dimension, idet anklageren i sin behandling af forskellige stases ofte vil inddrage ”etisk materiale” både i forhold til den anklagedes handlinger og karakter (1982, s. 256-257). Senere retoriske behandlinger af anklager – såsom James R. DiSanza og Nancy J. Legge samt William L. Benoit – tager udgangspunkt dels i Ryans beskrivelse og dels i nye medieøkologier og øget polarisering som et samtidigt vilkår for anklager. De bruger dette udgangspunkt til at udvikle taxonomier over retoriske strategier med fokus på placering af ansvar, grad af krænkelser og bearbejdning af den ankla-

gedes troværdighed.¹ For DiSanza og Legge udspringer anklagen af en indledende vurdering fra retors side, idet en handling først skal fortolkes som værende skadelig eller etisk forkastelig (2017, s. 3). Man kan i den henseende argumentere for, at det også kræver en implicit vurdering af, hvorvidt publikum kan overbevises om dette. Benoit fremhæver i den sammenhæng, at en anklage kan have en rådgivende funktion for publikum, idet den er en måde at skabe opmærksomhed om en krænkende handling, hvilket generelt stemmer overens med Fishers motivmæssige antagelser (2017, s. 2). Han pointerer derudover, på linje med Ryan, at anklager enten kan rettes mod den anklagedes politik/handlinger eller vedkommendes karakter (s. 10). Det er således enten et spørgsmål om, hvad den anklagede har gjort eller hvem vedkommende er.

Et problem i forhold til ovenstående behandlinger af anklager er dog en implicit antagelse om anklagen som en retorisk genre. På trods af at Ryan fremhæver det problematiske ved manglende systematiske og dybdegående genrebeskrivelser, giver han ikke selv noget eksplicit bud på en sådan beskrivelse udover koblingen mellem anklage og forsvar. Eksisterende genreteori såsom Kathleen Hall Jamiesons (1973 og 1975) arbejde med retoriske genrers situationelle bindinger og historiske udvikling indgår således ikke i behandlingen af anklage og forsvar.² På trods af brugen af Fishers motiv-orienterede tilgang synes Ryans artikel heller ikke at afvente Carolyn Millers nybrud indenfor retorisk genreteori få år senere i artiklen *Genre as Social Action* (1984), hvor hun adskiller genrer fra spørgsmål om indhold og stil ved at fremhæve et socialt motiv for generisk symbolsk handling. Heller ikke Benoit eller DiSanza og Legge giver et egentligt genreperspektiv den store opmærksomhed, selv om de kalder anklager for en genre. Hvis vi imidlertid godtager, at anklagen er en sammenhængende retorisk genre, giver de ovenstående perspektiver kun en delvis beskrivelse af genren. Jeg vil derfor inddrage Carolyn Millers genretilgang som et udgangspunkt med fokus på at gøre anklagens centrale sociale motiv klarere. Dette sker med henblik på efterfølgende at se nærmere på generationsanklagen som en subgenre.

Miller lægger vægt på det sociale aspekt af handling og fortolkning i sin genreteori. Hun fremhæver for eksempel det påtrængende problem som ”a form of social knowledge – a mutual construing of objects, events, interests, and purposes” (1984, s. 157). Der ligger således et socialt fortolkningsarbejde hos både retor og publikum for at forstå og handle (retorisk) ud fra motivet i genkomne sociale situationer. I det følgende vil jeg nærme mig anklagens sociale motiv fra en alternativ vinkel, nærmere bestemt fra et spørgsmål om offentlig forhandling af følelser. Før jeg gør det, vil jeg dog først fremsætte en underliggende antagelse, som også er på spil i litteraturen om anklager. Når vi som retorikere behandler anklager, synes det i dag at være med

-
- 1 I forhold til sidstnævnte bevæggrund er det interessant, at både DiSanza og Legge og Benoit viderefører Ryans fremhævelse af bekræftelses-motivet som underliggende for anklager, når Fisher faktisk selv pointerer, at der netop i angrebet på en ideologi eller en persons troværdighed sker et overlap mellem bekræftelse og undergravning (1970, s. 138).
 - 2 Ryan henviser til Ware og Linkugels generiske kritik af forsvarstaler. De er dog ikke selv særlig eksplicitte, når det kommer til at beskrive et underliggende genresyn.

et specifikt fokus på *offentlige* anklager – det vil sige anklager som rettes af en person eller gruppe mod en anden person eller gruppe i et større offentligt rum. De strengt juridiske aspekter, som nok har været udgangspunktet i den klassiske retorik, synes her at fylde mindre. Anklager udspiller sig således i høj grad uden for retssalens strukturerede rammer. Denne antagelse om anklagen som en symbolsk handling i et offentligt regi danner udgangspunktet i det følgende.

Hvor Millers fokus ligger på det sociale aspekt af retorikken, slår Fisher retorikkens etiske og værdiladede natur fast i sin tilgang til motiverne bag retorik. Tilsammen giver det mulighed for at forstå, at ligesom forsvaret ikke kan stå alene, opstår anklager heller ikke *ex nihilo*. Den kræver en overskridelse eller brud på fælles normer eller værdier. Allerede her bliver det svært at adskille anklagen fra en følelsesmæssig dimension. Et normbrud (især hvis det anses som overlagt) vil alt efter dets størrelse og kontekst udløse følelser som chok, undren, indignation eller ligefrem vrede. Vi må derfor anse anklager som en passioneret genre – en anklage handler ikke blot om, hvad den anklagede har gjort, men også om bruddet på, hvordan en person *burde* handle.

Bruger vi sådanne følelser, som en måde at bevæge os tættere på det sociale motiv, er især vrede noget, som ofte (omend ikke altid) kan forbindes med anklagen. Marie Lund og Carsten Madsen noterer, at retorikeres behandling af følelser ofte ender ved den aristoteliske beskrivelse af *patos*. Dette kan i visse tilfælde give et indtryk af følelser som noget, der helt instrumentelt kan induceres i et individs indre af en retor (2018, s. 42). De argumenterer i stedet for en bredere behandling af retorik og følelser, der blandt andet inkluderer retors vægt på følelser som en afstemning af publikum – altså noget som kan veksle imellem en bearbejdning af og dialog med publikum i forhold til fælles følelser (publikums såvel som retors). En lignende *pointe* findes hos Celeste Michelle Condit, der i sin bog *Angry Public Rhetorics* (2018) fremhæver, at følelser ofte ikke kan forstås som noget privat, men snarere må opfattes som en del af en større offentlig cirkulation. Hun giver her en tredelt fremstilling af sådanne kollektive følelser:

Collective emotions in this sense is more than simply the sum of emotional dispositions of individuals for three reasons: (1) it requires collective identities; (2) it necessitates the enunciation of motivating affects focused around collective action; (3) the circulatory systems that are the media and other social structures unevenly amplify the feelings of different individuals and groups.” (2018, s. 65)

Condit understreger, at selvom følelser finder sted i individet, kan de ikke reduceres til blot dette. Kollektive følelser, der udspiller sig i en gruppedynamik på tværs af individer, er både mangfoldige og indflydelsesrige. Condit går ikke imod et syn på følelser som kognitivt og kropsligt forankrede, men tilføjer dog, at følelser også er afhængige af sociale, kulturelle og ideologiske faktorer. Hun argumenterer for, at ”the diverse and daily influences of ‘society’ shape the emotional vocabularies, display rules, cues, and subjective experiences of individuals” og fremhæver, at dette også giver en følelsesmæssig organisering af retoriske resurser og handlemuligheder

(s. 64). Denne forståelse af følelser betyder, at et fællesskabs kollektive følelser anses som en resurse, som retor kan trække på, bearbejde eller gå i dialog med, når vedkommende forsøger at tale på vegne af gruppen i en given sag.

Hvis vi vender tilbage til den tidligere tese om, at anklagegenren ofte hviler på følelser såsom indignation og vrede, stemmer Condits udlægning af kollektive følelser overordnet set godt overens med for eksempel DiSanza og Legges tilgang til anklager, som også tager udgangspunkt i retors fortolkning af en handling og mobilisering af et publikum igennem en retorisk fremstilling af krænkelsen. Lester Olsen kommer med en lignende iagttagelse om vrede i retorisk praksis: "Anger has an abiding relevance today in an extraordinary range of rhetoric and public address" (2011, s. 286). Condit forbinder i den henseende teori om "action tendencies" med en dramatistisk tilgang for at påvise, hvordan handlemønstret forbundet med vrede kan blive til et offentligt drama:

they (an absolutely antagonistic agent ...),
acted to cause serious *harm* (serious in terms of the normative claim being made),
to *us* (the model protagonist),
in violation of crucial social *norms* (or morals),
so *we* must *attack*. (2018, s. 89)

Dette drama er selvfølgelig sat op som en arketype snarere end en konkret situation, men det giver alligevel en generaliseret social kontekst, som vi også kan placere anklager i.³ Der sker et normbrud, som opfattes som graverende af et eller flere medlemmer af gruppen. Det bringes efterfølgende til andres opmærksomhed. Den krænkende handling fordømmes med henblik på at få den anklagede part til at angre tidligere handlinger eller korrigere et eksisterende handlemønster, og derved anerkende gruppens normer. Dette kan være rettet mod et medlem af gruppen, et individ udenfor gruppen eller en anden gruppe. Med dette drama i mente begynder anklagens sociale motiv at komme til syne. Anklagen som en retorisk genre, der er tæt forbundet med vredens følelsesmæssige handletendenser, er således ikke blot motiveret af at skabe opmærksomhed om den krænkende handling, som det fremhæves hos DiSanza og Legge (2017, s. 3). Dette er snarere én komponent af et større socialt motiv om at skabe korrigerende handling, så retfærdigheden kan ske fyldest og det harmoniske forhold til fællesskabets normer genetableres.

Dette overordnede motiv om social korrektion har dog også visse delmotiver, som kan udledes af Condits fremstilling af vredens drama. For det første ligger der, i tråd med tidligere teori, en række definerende funktioner i anklagen. Beskrivelsen ovenfor rejser en række spørgsmål, som implicit kan være til forhandling i forbindelse med en anklage – spørgsmål såsom: hvem er *vi*? Hvem er *de* (den anklagede)? Hvad gik den krænkende handling ud på? Og hvordan er den skadelig eller krænkende? Anklagen bliver således ikke blot et spørgsmål om rigtigt og forkert, men

3 Med Millers genreteori i mente kan dette opstillede drama netop illustrere, hvordan anklager er blevet typificeret over tid til en genkendelig social form.

også om hvem, der står på hvilken side af dette skel og hvorfor. Her får anklagen en underliggende retorisk funktion, idet udstillingen af den anklagede ikke blot kan ses som en afstandtagen, men også en mulighed for at styrke sammenhørigheden i det pågældende fællesskab via en cementering og eksplicitering af dets normer. Miller fremhæver en lignende pointe i et senere essay om genre, hvori hun argumenterer for, at genrer er bærende for fællesskaber – og at dette inkluderer uenighed såvel som sammenhørighed (1994, s. 74). Disse aspekter er netop til stede i det definitionelle motiv for anklager.

For det andet er det værd at være opmærksom på den moralske dimension af Condis drama (eller for den sags skyld ethvert burkeansk drama). Den moralske indignation, der fører til vrede og anklage, er netop funderet i en moralsk forståelse af både normbruddet i sig selv og skaden, der er sket. Condit skriver andetsteds, at “[p]ublicly expressed anger is valuable, because it calls other parties [...] to account for their violations of the norm of social justice” (2018, s. 75). Vrede bliver her fremstillet som social regulering, der sikrer løbende opretholdelse og forhandling af fællesskabets normer, retfærdig behandling af dets medlemmer og en fair fordeling af goder. Denne funktion anser jeg ikke som væsentligt anderledes end det sociale motiv for en offentlig anklage.

Hvis udgangspunktet for meget af den moderne teori om anklager, som påvist, skal findes hos Fishers tidligere artikel om motiver, giver denne moralske dimension i sammenkoblingen af kollektive følelser og offentlige anklager os mulighed for at kaste et blik på kulminationen af Fishers eget projekt. Man kan netop i dette regi fremhæve hans senere artikel om det narrative paradigme, der i høj grad også bruger Kenneth Burkes tanker om ”emplotment”, motiv og identifikation, som sit grundlag. Fishers argument om mennesket som et historiefortællende dyr (*homo narrans*) mødte i sin tid kritik i en bredere debat mellem retorikforskere. Det er imidlertid et mindre diskuteret aspekt af Fishers artikel, som her har interesse. Fisher sætter nemlig sit paradigme i spil med det formål at demokratisere offentlig deliberation ud fra det, han kalder ”offentlig moralsk debat”.

Offentlig *moralsk* debat er moralsk i den forstand, at den er baseret på ultimative spørgsmål – om liv og død, om hvordan personer bør defineres og behandles, om foretrukne måder at leve livet på. [...] Offentlig moralsk *debat* kan også referere til offentlige kontroverser – disputser og debatter – om moralske problemstillinger. (2013, s. 26 – original kursivering)

Denne definition på offentlig moralsk debat passer godt ind i netop de moralske arenaer, hvorfra offentlige anklager også affødes. Anklagen indeholder således ikke blot en definition af overtrædelsen, den kan også være en diagnose af fællesskabets moralske tilstand efterfølgende. Det er ofte ved moralske spørgsmål, at flere offentlige debatter finder deres stof til konflikt – for eksempel abort, veganisme, seksuel opførsel (#metoo), racisme, lyssky finansspekulation, politisk hykleri med flere. Parke G. Burgess har beskrevet, hvordan enhver kultur ”represents a system of moral demands” (1970, s. 121). Han skriver her om netop moralsk konflikt eller krise, som får grobund når tilliden brydes mellem medlemmer af et kulturelt

fællesskab, eller når de samfundets institutioner bliver uigennemskuelige og utroværdige. Burgess ser retorikkens pragmatiske dimension som underlagt den moralske i en sådan konflikt. Retoriske strategier “are not diminished, but enhanced by their subservience to the moral dimension” (s. 127). Med forbindelsen til kollektive følelser i mente, argumenterer Peter Lyman i samme tråd for, at “anger is an indispensable political emotion – for without angry speech the body politic would lack the voice of the powerless questioning the justice of the dominant order” (2004, s. 133). Elizabethada Wright vender sådanne moralske spørgsmål om, idet hun ikke ser anklagen som blot en påtale af et brud på en fælles moral. Med udgangspunkt i Isokrates argumenterer Wright for, at anklager og udskamning kan bruges til at påvise overfor det større fællesskab, hvilke værdier som bør værdsættes og omfavnes fremadrettet (2019, s. 73). Anklagen har således et konstitutivt potentiale, der overordnet set kan forbindes til det handlingsanvisende aspekt af det førnævnte sociale motiv. Wright pointerer, at det er for snævert at forstå anklagen som et angreb, kritik eller skældsord, men også bør ses som “a means of restructuring society to address wrongs” (s. 282). Offentlig vrede og offentlige anklager indtager således en vigtig rolle i en konfliktfyldt offentlighed, hvor de fælles moralske krav og normer såvel som spørgsmål om retfærdighed ofte fortolkes, forhandles og debatteres.

Den ovenstående diskussion fremhæver forbindelsen imellem anklager og kollektive følelser, såsom vrede, for at give et klarere blik for anklagens sociale motiv, nemlig at skabe korrektion efter et normbrud. Som to understøttende motiver til dette finder man ligeledes et *definitorisk motiv*, rettet mod en beskrivelse af overtrædelsen og fællesskabets samhörighed, og et *moralisk motiv*, som retter sig mod de større moralske implikationer af både normbruddet og anklagen for fællesskabet (både nu og fremadrettet). Disse motiver stemmer godt overens med Condits opstillede drama, som fra Millers synspunkt også kan ses som en beskrivelse af anklagens genre-mæssige typificering. Alt dette giver et teoretisk udgangspunkt for i det følgende at behandle en specifik type af samtidige anklager, nemlig generationsanklagen rettet imod ældre generationer.

Generationskonflikt – de unge slår igen

Når man ser nærmere på anklager generationer imellem, kunne man ved første blik foranlediges til at tro, at det var den ældre generations anklager, som burde være i fokus. De synes i hvert fald dominerende og allestedsnærværende op gennem historien. Et ofte brugt citat, som miskrediteres til Sokrates, siger således:

Vore dages ungdom elsker luksus. Den har dårlige manerer, foragter autoritet, har ingen respekt for ældre mennesker og snakker, når den skulle arbejde. De unge rejser sig ikke længere op, når ældre kommer ind i et værelse.
(Henriksen, 2014)

Udover sådanne eviggyldige floskler skorter det ikke på lidet flatterende fremstillinger af de yngre generationer i dag. Keir Millburn beskriver for eksempel, hvordan

den brede generationelle betegnelse Millennials er blevet et emne for flere bøger og artikler, der ofte tegner de unge i et negativt lys: "Millennials have taken the blame for everything, from the decline of the napkin industry to the fall of the nuclear family. The central assertion casts Millennials as [...] the most entitled generation in history" (2019, s. 7). Dette flugter med forskningslitteraturen om unge, som ifølge Alistair Ross ofte arbejder ud fra en tese om, at unge mennesker er politisk uengagerede og passive – de har så at sige et demokratisk underskud (Ross 2019, s. 25-26). I en større undersøgelse af ungdomspolitik og aktivisme fremhæver Sarah Pickard lignende anklager. Unge beskrives her som politisk apatiske, egoistiske og umodne – og når de endelig går på gaden og demonstrerer, er de naive og urealistiske (Pickard 2019, s. 3-4 og s. 43). Både Pickard og Ross ser en del af fremstillingen af unges demokratiske underskud som et produkt af en forældet og rigid forståelse af medborgerskab, der lægger vægt på stemmehandlingen som en borgers primære politiske handling (Ross 2019, s. 26; Pickard 2019, s. 10 og s. 28).

Pickard argumenterer i stedet for, at man ikke kan reducere politisk deltagelse til at stemme ved lokale og nationale valg. Hun fremhæver, at en stor del af demonstrationer i det seneste årti har været drevet af unge aktivister. Samtidig påviser hun, at unge i dag er engagerede i mange forskellige alternative politiske former og handlinger både offentligt og privat. Dette skal dog ses på baggrund af en generel desillusion med det politiske system og forældrenes generation. Pickard beskriver således, at unge i dag er en del af den første moderne generation, der bredt set ikke tror på, at deres liv vil blive bedre eller lige så godt som deres forældres (2019, s. 427). Millburn pointerer ligeledes, at de mange anklager og nedsættende betegnelser for yngre generationer i virkeligheden ikke er rettet mod dem, men er "best seen as self-justifying and comforting morality tales for the wealthier sections of older generations" (2019, s. 9).

Den politiske udvikling i unges demokratiske engagement, især i forhold til deltagelse i protestbevægelser, kan således indeholde en modanklage imod ældre generationers forvaltning af samfundet og kloden. Ét sted, hvor en sådan anklage netop kan ses, er de seneste års udvikling af klimadebatten. Bevægelser som The Sunrise Movement i USA, Fridays for Future i Europa og IYCN i Indien er alle specifikke eksempler på ungdomsprotester og generationelt definerede fællesskaber. Mark Beeson skriver om de unge klimaktivister, at de er "the great hope, not least because they have grown up with a sense of looming crisis. They 'get' climate change in a way their elders, even well-intentioned ones, generally don't" (2019, s. 118). Dette er unge også begyndt at gøre opmærksom på i den offentlige debat. Unge debattører har de senere år tilkæmpet sig en specifik stemme i klimadebatten blandt andet igennem en samlet anklage imod de ældre generationer:

Mine forfædres gave er min generations forbandelse. Vores verden er mindre på en anden måde. Vores forfædre har ødelagt kloden. De har overladt det til mig og min generation at rydde op efter dem. (Lykkeberg, 2018)

I sidste ende betyder det bare, at I skubber problemerne over til os. Ja, sådan

ser det ud: Vi bliver nødt til at rydde op efter jeres elendighed. Det er ærligt talt en omvendt verden, og det gør os så frustrerede. I fortæller os, at vi skal rydde op på vores værelser, og samtidig håber I, at vi er gode i skole og bliver til dygtige forskere, der så kan forsøge at rydde op efter jeres globale kaos. (De Wever og Gantois, 2019, s. 55).

Både Lykkeberg og De Wever og Gantois er yderst direkte i deres generationsanklage. Citaterne viser en retorisk og politisk skillelinje, der defineres af alder i stedet for traditionelle mønstre såsom køn, klasse og geografi (Millburn, 2019, s. 2). I et essay fra 2010 fremsætter Steven M. Gardiner en frygt for, at det politiske systems apati overfor meningsfuld løsning af klimakrisen kan udvikle sig til en generationel konflikt. Gardiner pointerer, at manglen på handling skubber de negative konsekvenser af klimaforandringerne foran sig til skade for yngre og endnu ufødte generationer. Det bliver således en inter-generationel krig, hvor ofre først kan tælles i fremtiden (2010, s. 92-93). De ovenstående anklager imod forældre og politikere kan ses som et udtryk for netop dette.

Hvis man ser nærmere på de to anklager, ser man det tidligere beskrevne vrededrama i spil. Nogen (de voksne/magthaverne) har bevidst handlet på en måde, som de unge retorer anser som skadeligt for deres fremtidige liv. Anklagerne bruger her ikke meget tid på en detaljeret udfoldelse af normbruddet. Det tildeles i stedet en klar normativ dimension igennem ord som ”forbandelse”, ”ødelagt”, ”elendighed” og ”kaos”. Den korrigerende handling, som motiverer anklagen – at politikerne og de ældre generationer skal tage klimakrisen alvorligt – forbindes med et underlæggende moralske motiv. De unges anklage er netop en opfordring til de voksne (politikere) om at påtage sig det *moralske* ansvar, som generationskontrakten normalt foreskriver. Man kunne beskrive denne kontrakt som et moralsk krav med miljøforkæmperen Wendell Berry’s ord om, at ens verden ikke er en arv fra sine forfædre, men et lån fra sine børn (1971, s. 9).

I forlængelse af anklagernes korrigerende og moralske motiver kan her knyttes nogle ord til det særlige ved generationsanklagen. Først og fremmest langer både de ovenstående anklager mod Millennials og de unge debattørers anklager mod ældre generationer bredere ud end en typisk offentlig anklage. Det er ikke en enkelt person eller specifik gruppe, som er under anklage, men en løs gruppedesignation, som udvisker en lang række demografiske og politiske træk hos de anklagede. En sådan anklage er forskellig fra den type anklager, som synes fremtrædende hos Benoît samt DiSanza og Legge, der hovedsageligt behandler sager, hvor en anklage rettes mod en eller flere navngivne personer. Det virker snarere i tråd med Burgess’ udlægning af moralsk konflikt som noget, der foregår på et større samfundsplan med udspring i en manglende tillid til modparten. Generationsanklagen er således en konstruktion. Dette gælder både den ekstremt brede kategorisering af anklagede, som netop retorisk fremstilles som en homogen gruppe eller monolitisk entitet – læg for eksempel mærke til den relativt uspecifikke tiltale af ”de” og ”I” i anklagerne ovenfor. Samtidig virker det moralske motiv til at dominere over det definerende, idet generationsanklagen ikke synes bundet til én specifik handling, men snarere et kompleks af handlinger over tid. Når metaforen om ”at rydde op” går igen i to af de

ovenstående anklager, dækker det netop over en tilstand i verden, som ikke er et resultat af én handling eller én person, men derimod et handlemønster hos den samlede generationsgruppe. Den retoriske fremstilling af normbruddet bliver her en konstruktion, der som før nævnt defineres igennem en moralsk eller normativt ladet retorik. Selvom generationsanklagen animeres af det samme underliggende sociale motiv om korrigerende handling, kan vi allerede nu se dens konstruktion som delvis anderledes end for eksempel personanklagen. I det følgende vil jeg eksemplificere generationsanklagens retoriske udformning og funktion yderligere ved at se nærmere på dele af den unge klimaaktivist Greta Thunbergs retorik.

Greta Thunbergs Anklagende Retorik

Flere unge aktivister har i de seneste år etableret sig som stærke stemmer i klimadebatten, såsom Ridhima Pandey (Indien), Autumn Pelier (Canada), Brianna Fruean (New Zealand), Nina Gualinga (Ecuador) og Jamie Margovin (USA). Men ser man på klimadebatten fra en generel international vinkel, er den unge svenske klimaaktivist Greta Thunberg en stemme, man ikke kan komme udenom. Hendes aktivisme begyndte som en enlig strejkende elev for klimaet foran den svenske Riksdag og har på kort tid udviklet sig til taler foran det britiske parlament, World Economic Forum i Davos, FNs forsamling og massedemonstrationer i flere lande. For at eksemplificere en mere generel generationsanklage hos Thunberg vil jeg ikke fokusere på én bestemt tale, men i stedet analysere hendes retorik på tværs af flere taler. Det er dog for omfangsrigt at inddrage samtlige af Thunbergs taler, hvorfor det følgende hviler på udvalgte repræsentative citater for at påvise: 1) hvordan Thunberg fremsætter sin generationsanklage, 2) hvordan et spørgsmål om ondskab bliver centralt i dele af hendes retorik, og 3) hvordan hendes anklage potentielt virker som konstituerende for et aktivistisk fællesskab. Ser man nærmere på, hvordan Thunberg samler og definerer sin anklage imod ældre generationer og især politikkerne, står visse træk frem:

The most important facts given by the finest science [...] clearly mean nothing to our politicians and our society. (v. demonstration for Extinction Rebellion, i London, 31. oktober, 2018. Thunberg 2019a, s. 12)

You say that you love your children above everything else. And yet you are stealing their future. (Tale v. FN COP24, 15. december, 2018. Thunberg 2019a, s. 16)

Some people say that the climate crisis is something we have all created. But that is just another convenient lie. Because if everyone is guilty then no one is to blame. And someone is to blame. (Tale v. WEF i Davos, 22. januar, 2019. Thunberg 2019a, s. 17)

We are in the beginning of a mass extinction, and all you can talk about is money and fairy tales of eternal economic growth. How dare you! For more than 30 years, the science has been crystal clear. How dare you continue to look away and come here saying that you're doing enough, when the politics and solutions needed are still nowhere in sight. (Tale v. FN Climate Action Summit, 23. september, 2019. Thunberg, 2019b)

Citaterne viser en kronologisk udvikling i Greta Thunbergs overordnede anklage. Den første af de ovenstående anklager retter sig mod manglen af lydhørhed over for klimavidenskabens advarsler. Den næste handler til dels om hykleriet ved at sige ét og gøre noget andet, men ender med den vigtige pointe, at de voksne stjæler deres børns fremtid (ved ikke at løse krisen). Her ser man en klar adskillelse af aktører, hvor de voksne (politikerne) fremstilles som den normbrydende part i forhold til børnene, fra hvem fremtiden stjæles. Der er således en klar definition af roller på spil, som stemmer overens både med det sociale motiv og med Condits drama. Den tredje anklage fremhæver ansvaret – at nogen (de vestlige lande og store virksomheder) er mere skyldige end andre i krisen. Her ses anklagen sprogligt formet om karakteristiske ord som ”løgn”, ”skyld” og ”skam”. Thunberg retter således en anklage, der taler ind et moralsk socialt motiv, men som samtidig hudfletter det primære publikum af magtfulde mennesker, samlet i Davos. Dette citat nævner ikke eksplicit et generationelt skel, men i kraft af Thunbergs person (hun er et barn) i kontrast til sit publikum kommer påstanden, om at nogen er mere skyldige end andre, til at ligge i forlængelse af en større generationsanklage. Thunbergs overordnede generationsanklage på tværs af taler kulminerer i det sidste af de ovenstående citater fra hendes tale i FN. Her retter hun en utvetydig anklage mod det politiske systems selvtilfredshed og de voksnes selvbedrag i forhold til klimakrisens omfang. Kulminationen illustreres især ved det gentagne udbrud ”how dare you”, som talen også senere blev kendt for. Thunberg bruger her en topos om videnskabelig autoritet ved at nævne den 6. masseuddøen, samt at videnskabens budskab om klima længe har været klart. Dette kunne ses som etosmæssig afstivning eller belæg for et argument om handling, men Thunberg bruger det i stedet som en form for moralsk udskamning. Ud fra videnskabens data er der i hendes retoriske fremstilling ingen undskyldning for, at ældre politikere sidder på hænderne og snakker om vækst i stedet for klima. Ordene ”how dare you” kunne let anses som et spørgsmål, men bliver her i stedet en påtale, idet Thunberg i resten af talen via moralsk udskamning netop afskærer for undskyldninger og indsigelser.

Alle disse citater peger således på en definition af den ældre generations normbrud i form af dels en uvillighed til at lytte og handle for at løse den globale krise og et udbredt hykleri i forhold til, hvordan de selv portrætterer krisens natur og deres egen indsats. Der er en slet skjult vrede i de ovenstående citater, idet de alle på hver sin vis passer ind i Condits drama om et antagonistisk brud og en moralsk sanktion af et efterfølgende modangreb. Det er vigtigt her at lægge mærke til, at Thunberg netop følger motivet i dramaet ved at fremstille bruddet som overlagt eller forsætlig. Hendes argument er her implicit, at generationskontrakten brydes, når voksne ikke handler på en krise (med et solidt vidensgrundlag). Dette er i sig

selv bevæggrund nok til at udforme en anklage. Hvad værre er dog, at de ældre generationer ikke synes villige til at anerkende, at bruddet finder sted. Dette leder til en yderligere udskamning, da en sådan stædig mangel på erkendelse forhindrer enhver korrigerende handling af det overordnede normbrud. Greta Thunbergs anklage (set bredt over tid) bevæger sig således fra det definerende motiv til det moralske, fordi det netop er i den moralske arena, at de anklagede skal bearbejdes, for at en passende korrigerende handling overhovedet kan finde sted.

Det moralske motiv i Thunbergs generationsanklage tager flere forskellige former på tværs af hendes taler. Det er dog værd igen at fremhæve Burgess pointe om moralsk konflikt på baggrund af enten et uigennemsigtigt politisk system eller mangel på tillid til modparten. Skitsen af Thunbergs overordnede anklage samt kulminationen med ordene ”how dare you” i talen i FN fra 2019, viser netop en mangel på tillid til politikerne og de ældre generationer. Dette aspekt kan ses udfoldet i dele af Thunbergs retorik, hvor en topos om ondskab inddrages i hendes anklage:

All that will remain of our political leaders' legacy will be the greatest failure of human history. And they will be remembered as the greatest villains of all time, because they chose not to listen and not to act. (Tale ved EESC i Brussel, 21. Feb., 2019. Thunberg 2019a, s. 37)

You say you hear us and that you understand the urgency. But no matter how sad and angry I am, I do not want to believe that. Because if you really understood the situation and still kept on failing to act, then you would be evil. And that I refuse to believe. (Thunberg 2019b)

I det første af de to citater beskrives verdenslederne som ”skurke”, når de ikke handler. I det andet citat bliver selvbedraget og hykleriet forbundet med ondskab (fremfor blot uvidenhed). Dette sker dog ikke ved en direkte anklage, men i stedet ved en klassisk paralipse, når Thunberg siger, at hun nægter at tro, at de anklagede er onde lige efter at have beskrevet deres præcise opførsel som ond. Hun inddrager således et spørgsmål om ondskab på begge delniveauer af sin anklage. Man kan her dvæle mere ved den rolle, som onskaben spiller i denne del af Thunbergs retorik. Det at bruge en topos om ondskab til her at vinkle anklagen inddrager et andet syn på normbruddet. Sara Normann Thorsen og Helle Dam Sørensen beskriver for eksempel ondskab som et begreb, der ”giver mening til det, der principielt er meningsløst” (2008, s. 7). Ud fra Thunbergs anklage giver det ikke mening at forblive passiv, når den videnskabelige konsensus om klimakrisen er overvældende. Dette ses også ved at politikerne bliver til skurke, fordi de *aktivt vælger* ikke at lytte eller handle. Onskaben og forsætligheden er således bundet til en fremstilling af bruddet på generationskontrakten som værende både meningsløst og overlagt.

Denne vinkling af anklagen bør i virkeligheden ikke anses som overraskende i konteksten af den overordnede klimadebat. Esben Bjerggaard Nielsen (2018) har tidligere påvist, hvordan klimadebatten til dels defineres af et sekulært apokalyptisk retorisk plot, som har indflydelse på beskrivelser af klimaforandringernes fysiske manifestation såvel som samfundsmæssige dysfunktioner, der driver krisens udvik-

ling. Stephen O'Leary har ligeledes beskrevet ondskab som en specifik apokalyptisk topos. Han skriver, at "[t]he experiential reality of suffering must be confronted and justified", hvilket betyder at apokalyptisk retorik ofte vil tage form af enten en klagesang over verdens onder generelt eller identifikation af ondskabens agenter (1994, s. 42). Ondskabstopos kan således fremstille en syndebuk, der bliver en katalysator i det retoriske plot. Dette ses også hos Condit, der i sit arketypiske drama om vrede ser den anklagede som absolut antagonistisk. En sådan retorisk fremstilling skærper vinklingen af anklagen, idet normbruddet bliver endnu mere alvorligt, da det nu bunder i ondskabsfuldhed. Ved at fremstille et retoriske billede af en skurk bliver den eneste moralske handlemulighed at bekæmpe vedkommende. I brugen af en onskabstopos risikerer Thunberg således at give det moraliserende perspektiv en sådan prominens, at det potentielt begrænser både validiteten af anklagen og publikums handlekraft.

En sidste retorisk funktion af Thunbergs anklage går ikke på tiltalen af den ældre generation og politikere. I stedet er det her vigtigt at anerkende, at Greta Thunberg taler til to separate publikum i sine taler. Det ene publikum er de anklagede – politikerne og den ældre generation – men lige så vigtigt er et delvist implicit publikum af unge aktivister. Ser man på de ovenstående anklager, kan man med et konstitutivt perspektiv se konstitueringen af et transhistorisk subjekt i Thunbergs overordnede fortælling. Bruddet på generationskontrakten sker ikke med én enkelt handling, men gennem et handlemønster, der udfolder sig over tid, og som nu har bragt de unges fremtid i alvorlig fare. Man kan her drage paralleller til Maurice Charlands fortælling om le Quebecois, der netop også blev konstitueret som en gruppe, der lå under for et undertrykkende handlemønster hos magthaverne (1987, s. 144-145). Denne konstitutive bevægelse danner således bro imellem det moralske motiv og det definitoriske, idet anklagen også bliver et middel til at styrke sammenhørigheden i den eksisterende bevægelse af unge klimaaktivister. Dette ses som sagt implicit i det overordnede plot, som Thunbergs anklage fremsætter, men det kan også ses i hendes direkte henvisning til unge:

They are desperately trying to remove the focus from the climate crisis [...] because they know they cannot win this fight. Because they know they haven't done their homework, but we have. (Tale ved EESC. Thunberg 2019a, s. 36)

You are failing us. But the young people are starting to understand your betrayal. The eyes of all future generations are upon you. And if you choose to fail us, I say: We will never forgive you. We will not let you get away with this. Right here, right now is where we draw the line. The world is waking up. And change is coming, whether you like it or not." (Thunberg 2019b)

De to ovenstående citater viser igen to forskellige måder, hvorpå unge aktivister fremstilles i forlængelse af Thunbergs anklager. Det første henviser igen til de voksnes hykleri og aktive selvbedrag i kraft af udfald mod de unge aktivister. Her bruger Thunberg en metafor om skolearbejde, som vi også så hos De Wever og

Gantois. De unge har således en moralsk overlegenhed, da de har læst på lektien i forhold til klimakrisen, hvorimod de voksne fremstilles som bange og bevidst uvidende. Metaforen har samtidig et potentiale for identifikation hos et publikum af unge aktivister, fordi den netop referer et hverdagsdomæne, som associeres med børn i skolealderen. Thunberg vender her billedet på hovedet og transformerer lektielæsning fra en sur pligt, som børn ofte er tvunget til at udføre, til en styrke i form af viden og vilje til handling. På den måde bruger Thunberg også sin anklage til at transformere definitionen af børn som en gruppe uden magt til en gruppe med reel handlekraft. Dette kan sættes i kontrast til de voksne i citatet, der netop fremstilles som bange for denne handlekraft. I det andet citat ses en mere klar tiltale mod politikerne (de voksne), som spejler tidligere anklager. Thunberg taler dog ikke kun for sig selv, men konstruerer et ”vi” af unge (aktivister), som hun dermed kommer til at tale på vegne af. Her ses en anden del af anklagens definerende motiv, idet dette motiv, som tidligere nævnt, ikke blot handler om at definere normbruddet og den krænkende part, men i høj grad også det større fællesskab. Dette fællesskab fremstilles i Thunbergs generationsanklage som aktivistiske unge, der kæmper på vegne af den samlede unge generation. Igen fremhæves ungdommens moralske position i vendinger som ”we will never forgive you”, og ”right now is where we draw the line”. Thunbergs retoriske fremstilling af ungdomsaktivisterne konstituerer dem som både oplyste, handlekraftige og ikke mindst moralsk overlegne.

Thunbergs konstituering af de unge aktivister tilbyder to ting til dette publikum. For det første fremhæver den alvoren af de voksnes normbrud, men tildeler de unge aktivister handlekraft ved at definere deres viden og gåpåmod som styrker, der bryder med et billede af børn som passive og magtesløse. For det andet passer den direkte og agonistiske tone, som Thunberg anlægger sig med udtryk som ”win this fight” og ”we will never forgive you”, sammen med hendes brug af en ondskabs-topos andetsteds såvel som med Condits drama. Den indignerende og vrede reaktion, som normbruddet i dramaet fordrer, er således en vigtig retorisk komponent i fremsættelsen af anklagen. Thunberg forbinder her en agonistisk retorik med et samlende ”vi”, der konstituerer de unge aktivister. På den måde får hun implicit argumenteret for, at det rent faktisk nytter noget at kæmpe for klimaet og gå i rette med politikerne og de voksne som den krænkende part. Dette er en vigtig overbygning af forsøget på at definere unge som handlekraftige, idet Thunberg i forlængelse heraf også skal forsøge at motivere dette publikum til vedvarende aktivisme. Den retoriske anklages funktion kommer således i lige så høj grad til at dække over en intern bekræftelse af det ungdomsaktivistiske fællesskab som en påpegning af den ældre generations overlagte passivitet og brud på generationskontrakten.

Afsluttende bemærkninger

Som tidligere nævnt er Greta Thunbergs retorik en bred og rig kilde for konstruktionen af generationsanklager rettet imod ældre generationer – og det på trods af hendes relativt korte virke som aktivist. Der er med sikkerhed flere aspekter af hendes anklagende retorik, man kunne gå videre med i en retorisk kritik, for eksem-

pel hendes brug af metaforer og sarkasme versus direkte tiltale. Det ovenstående er ment som et kort blik på nogle centrale elementer i en konkret generationsanklage, som opbygges på tværs af flere taler. Greta Thunberg er dog ikke den eneste unge retor, som anklager ældre generationer for at lade stå til. En anden retor, man således kunne undersøgere videre, er Emma Gonzalez fra USA, der efter en skoleskydning blev frontfigur for en ungdomsbevægelse for øget våbenkontrol. Igen bliver generationsanklagen her forankret i en større samfundsdebat, som virker relativt fastlåst.

I den teoretiske udredning har jeg med denne artikel forsøgt at give et klarere blik på anklogen som retorisk genre ved dels at koble den til eksisterende retorisk forskning om vrede som motivation for specifikke retoriske former (eller burkeanske dramaer), og dels at fremhæve et centralt socialt motiv om korrigerende handling, som understøttes af et definitorisk og et moralsk ladet motiv. Med denne konstellation kan den retoriske kritiker bevæge sig ud over blot at se på enten de interne sammenhænge imellem kategoria og apologia eller applicere en række typologiserede strategier. I stedet ligger fokus for en retorisk kritik på en anklares specifikke realisering af de sociale motiver såvel som dens funktion i en større offentlig kontekst.

På falderebet vil jeg dog gøre det klart, at anklager og udtryk af kollektiv vrede ikke nødvendigvis er positive for offentlige deliberation. Nok kan anklogen identificere specifikke normbrud og større sociale uretfærdigheder, men den er også stærkt orienteret mod en stemmesamlende retorik. Condit nævner selv, at "anger's excessive optimism may make it difficult to recognize that our passionately felt values are not as widely shared as we might feel they should be" (2018, s. 8). Den moralske konflikt, som anklogen ofte er en del af, kan således i visse tilfælde risikere, at indgå i en et samtidigt ekkokammer af agonistisk og polariserende retorik. Samtidig har generationsanklagen i særdeleshed en potentiel retorisk svaghed, idet den netop kommer til at skabe en reducerende figur i forhold til de anklagede. Her menes ikke blot anklares mangel på specifikke anklagede, men simpelthen den retoriske homogenisering af en stor heterogen gruppe – som enhver generation per definition vil være. Der findes således bestemt unge, som ikke vil kunne identificere sig med Thunbergs position, såvel som ældre, der vil erklære sig rørende enige med den unge aktivist. Hvor der tydeligvis er merit i store dele af Greta Thunbergs anklage om aktiv passivitet i forhold til klimakrisen, rejser generationsanklagen således her et etisk spørgsmål om cementeringen af den sociale bevægelses sammenhørighed på bekostning af en stor gruppe individers særkende som personer med individuelle handlinger, motiver og ansvar.

Disse forbehold til trods kan man dog også se generationsanklagen fra unge retorer som netop en protestretorik, der sætter større spørgsmål om samfundets fordeling af goder, offentlig moral og social retfærdighed til debat. Dette gælder især i kritikken af en politisk sfære, som ofte ikke har værdiset unge stemmer megen opmærksomhed. Med Condits ord er en sådan protestretorik "born of anger, an emotion from which the State [...] deserves no protection" (2018, s. 74).

Litteratur:

- Beeson, M. (2019). *Environmental Populism: The Politics of Survival in the Anthropocene*. Switzerland: Palgrave-Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-981-13-7477-7>
- Benoit, W.L. (2017). "Criticism of Action and Character: Strategies for Persuasive Attack Extended", *Relevant Rhetoric*, 8, s. 1-17.
- Berry, W. (1971). "The One-Inch Journey", *Audubon*, May, s. 4-11.
- Burgess, P.G. (1970). "The Rhetoric of Moral Conflict: Two Critical Dimensions", *Quarterly Journal of Speech*, 56(2), s. 120-130. DOI: 10.1080/00335637009382993
- Charland, M. (1987). "Constitutive Rhetoric: The Case of the Peuple Québécois", *Quarterly Journal of Speech*, 73(2), s. 133-150. DOI: 10.1080/00335638709383799
- Condit, C.M. (2018). *Angry Public Rhetorics: Global Relations and Emotion in the Wake of 9/11*. Ann Arbor: University of Michigan Press. <https://doi.org/10.3998/mpub.9909538>
- DiSanza, J. R. & Legge N. J. (2016). "The Rhetoric of Persuasive Attack: Continuing the Development of a Taxonomy of Attack and Tactics", *Relevant Rhetoric*, 7, s. 2-16.
- Fisher, W. (1970). "A Motive View of Communication", *Quarterly Journal of Speech*, 56(2), s. 131-139. DOI: 10.1080/00335637009382994
- Fisher, W. (2013). "Narration som paradigme for menneskelig kommunikation: Om offentlig moralsk debat", *Rhetorica Scandinavica*, 63, s. 12-38. <https://doi.org/10.52610/RUUV2761>
- Gardiner, S.M. (2010) "Saved by Disaster? Abrupt Climate Change, Political Inertia and the Possibility of an Intergenerational Arms Race". I S. Skrimshire (Red.). *Future Ethics: Climate Change and Apocalyptic Imagination* (s. 83-106). London: Continuum.
- Henriksen, L. (2014). "10 falske citater, som kendte bliver tillagt", *Kristelig Dagblad*, 10-04. Hentet fra: www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/10-falske-citater-som-kendte-bliver-tillagt.
- Jamieson, K. M. (1975). "Antecedent Genre as Rhetorical Constraint", *Quarterly Journal of Speech*, 61(4), s. 406-415. DOI: 10.1080/00335637509383303
- Jamieson, K. M. H. (1973). "Generic Constraints and the Rhetorical Situation", *Philosophy & Rhetoric*, 6(3), s. 162-170.
- Krogh, M.A. (2020). "Unge klimaaktivister: Vi er nødt til at se sorgen i øjnene", *Information* 06-10. Hentet fra: <https://www.information.dk/indland/2020/10/unge-klimaaktivister-noedt-se-sorgen-oejne>
- Lund, M. & Madsen, C. (2018). "Retorisk forhandling af følelse og stemning", *Rhetorica Scandinavica*, 78, s. 41-52. <https://doi.org/10.52610/NUAZ8351>
- Lykkeberg, D. N. (2018). "Vores forfædre har ødelagt kloden. Nu skal vi rydde op", *Information* 08-08. Hentet fra: <https://www.information.dk/debat/2018/09/vores-forfaedre-oedelagt-kloden-rydde>.
- Lyman, P. (2004). "The Domestication of Anger: The Use and Abuse of Anger in Politics", *European Journal of Social Theory*, 7, s. 133-147. DOI: 10.1177/1368431004041748
- Millburn, K. (2019). *Generation Left*. Cambridge: Polity Press.
- Miller, C. R. (1984). "Genre as Social Action", *Quarterly Journal of Speech*, 70(2), s. 151-167. DOI: 10.1080/00335638409383686
- Miller, C.R. (1994) "Rhetorical Community: The Cultural Basis of Genre". I A. Freedman & P. Medway (Red.). *Genre and the New Rhetoric* (s. 67-78). London: Taylor & Francis.
- Nielsen, E. B. (2018). "Climate Change Means Everything-Change: Apocalyptic Rhetoric as Diagnosis of Systemic Dysfunction". I J. Rice, C. Graham & E. Detweiler (Red.) *Rhetorics Change / Rhetoric's Change* (e-bog). Brackenberry: Parlor Press.
- O'Leary, S.D. (1994). *Arguing the Apocalypse: A Theory of Millennial Rhetoric*. New York: Oxford University Press.
- Olson, L. (2011). "Anger among Allies: Audre Lorde's 1981 Keynote Admonishing the National Women's Studies Association", *Quarterly Journal of Speech*, 97, s. 283-308. DOI: 10.1080/00335630.2011.585169
- Pickard, S. (2019). *Politics, Protest and Young People: Political Participation and Dissent in 21st Century Britain*. Switzerland: Palgrave-Macmillan. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-57788-7>

- Ross, A. (2019). *Finding Political Identities: Young People in a Changing Europe*. Switzerland: Palgrave-Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-90875-5>
- Ryan, H.R. (1982). "Kategoria and Apologia: On Their Rhetorical Criticism as a Speech Set", *Quarterly Journal of Speech*, 68, s. 254-261. DOI: 10.1080/00335638209383611
- Thordsen, S.N. & H.D. Sørensen (red.) (2008). *Ondskab – et politisk begreb*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Thunberg, G. (2019a) *No One is Too Small to Make a Difference*. London: Penguin.
- Thunberg, G. (2019b). "Transcript: Greta Thunberg's Speech at The U.N. Climate Action Summit", *NPR*, 23-09. Hentet fra: www.npr.org/2019/09/23/763452863/transcript-greta-thunbergs-speech-at-the-u-n-climate-action-summit.
- Ware, B.L. & W.A. Linkugel (1973). "They Spoke in Defense of Themselves: On the Generic Criticism of Apologia", *Quarterly Journal of Speech*, 59(3), s. 273-283. DOI: 10.1080/00335637309383176
- Wever, A.D. & K. Gantois (2019). *Vi er klimaet: Et brev til verden*. Aarhus: Straarup & co.
- Wright, E.A. (2019). "'The Caprices of an Undisciplined Fancy': Using Blame to Negotiate the 'betweens' of Ethos via the Epideictic", *Rhetoric Review*, 38(3), s. 271-284. DOI: 10.1080/07350198.2019.1618157.